

חרבות ברזל: מיסקלקולציה יסודית של שני הצדדים שחייבת להוביל להכרעת חמאס

מאת אל"מ (מיל') שי שבתאי

מבט מבס"א, מס' 2,217, 11 באוקטובר 2023

תקציר: מתקפת צבא החמאס לשטח ישראל מסמנת קריסה של תורת הביטחון של שני העשורים האחרונים ויותר: כישלון ההרתעה, כישלון ההתגוננות או ההגנה וכישלון ההרתעה, ולצידם, גישות מיעוט הנפגעים ויצירת ביטחון מוחלט הבעייתיות. היא יוצרת בהירות אסטרטגית ומותירה את ישראל עם גישת ההכרעה, שבמרכזה מתקפה כוללת להכרעה צבאית של ארגון החמאס והכרעה מדינית של ממשלתו. התפתחות זו מעידה על כך, שחמאס ביצע טעות חמורה בהערכת המצב האסטרטגית שלו: היה עליו להעריך שקיימת אפשרות שמדינת ישראל תפעל לבטל את קיומו הפיזי ביום שאחרי. החשוב ביותר בשבועות הקרובים הוא להתמקד בהשגת המטרה הזו.

ביום שבת, 7 באוקטובר 2023, בשעה 06:30 קרסה תורת הביטחון של ישראל בעשרים ויותר השנים האחרונות. צבא חמאס יצא למתקפת פתע מתוכננת ומאורגנת לשטח ישראל, פרץ את קו המגע, והתגבר על ההגנה הרופפת שעמדה מולו. התוצאה האסטרטגית היא מאות רבות של הרוגים – אזרחים ואנשי ביטחון – ומעל מאה חטופים שהובלו לשטח עזה.

בפעולה זו ריסק החמאס את מושגי היסוד של תורת הביטחון, כפי שהתבססו בעשורים האחרונים, ובאו לידי ביטוי למשל בדו"ח וועדת מרידור, שהכותב השתתף בכתיבתו.

המושג הראשון שקרס הוא ההרתעה. על-פי דו"ח מרידור, "בעוד שבעבר צריכה הייתה ההרתעה להיות בעיקר על מלחמה כוללת, הרי כיום, ובמבט לעתיד, נדרשת התרעה על מגוון רחב של איומים ושל תרחישים... במסגרת הזאת יש לשים דגש מיוחד על התרעה מפני מעגלי הטרור השונים... ומפני תהליכי התגרענות במרחב האזורי". בשני העשורים האחרונים, מאז מבצע חומת מגן, הצליחה ההרתעה לספק ביטחון יחסי לתושבי ישראל. ארגוני הביטחון הצליחו להפחית מאוד את הפגיעה באזרחי ישראל ולהגיע ליכולת התרעה כולל לפיגועים מצד מפגעים בודדים. עם זאת, היה זה מקסם שווא: הוא המיט אסון על ישראל במלחמת יום כיפור, והוכיח שוב את התועלת המפוקפקת שלו באי חיזוי האביב הערבי, השינוי הפוליטי המשמעותי ביותר במרחב בחצי המאה האחרונה. ישראל התמכרה להתרעה המדויקת, בשעה שהאזהרה על התוחלת המוגבלת שלה הייתה צריכה להדהד מעל כל העשייה הביטחונית. מתקפת הפתע של

צבא החמאס הזכירה לנו את הארעיות ביכולת להתבסס על ההתרעה, תהיה קהילת המודיעין חזקה ככל שתהיה.

המושג השני שקרס הוא ההתגוננות או ההגנה. שאותו הגדירה ועדת מרידור כ"כלל המאמצים הביטחוניים, בראייה לאומית רחבה, להגנת העורף, ההופך לזירת לחימה מרכזית, ובמיוחד להגנת האוכלוסייה והתשתיות האסטרטגיות". בשעה שסביב ישראל נהרגו בשנים האחרונות מאות אלפים רבים של אזרחים במאבקים עקובים מדם, התבצרה ישראל מאחורי מכשולים קרקעיים והגנה אקטיבית, ובעבור השקעת משאבים רבים אך סבירים לכלכלתה החזקה הרוויחה למקבלי ההחלטות זמן והפחיתה הצורך בקבלת הכרעות אסטרטגיות. קריסת המכשול בגבול עזה – מערך ביטחוני מורכב ומתקדם – לכל אורכו במתקפת החמאס הוכיחה, כי גם ההתגוננות חלקית בתרומתה לביטחון הלאומי.

המושג השלישי שקרס הוא ההרתעה. ועד מרידור קבעה, כי "בתפיסה המעודכנת אומנם נשמר מקומו המרכזי של עקרון ההרתעה מול קשת האתגרים, אולם נדרש לפתח מודלים קונקרטיים נוכח איומי הטרור והנשק הבלתי קונבנציונלי". בעשורים האחרונים הפכה ההרתעה ל'תרופת הקסם' של הביטחון הלאומי. היא לא רק נועדה למנוע את העימותים אלא הפכה למצב הסיום שלהם. דינה של ההרתעה להיחלש מעת לעת, והתלות המתמשכת בה קירבה את הנקודה, שבה זה יתממש. בעיה נוספת היא שהניתוח הישראלי את ההרתעה לא היה מובנה מספיק: מנגנוני הפעולה של ההרתעה לא נותחו עד תומם, ולכן הערכת קיומה או אי-קיומה של הרתעה התבססה על הנחות עבודה ומשתנים בעייתיים. דבר זה מחייב התייחסות מרחיבה שהיא מעבר למסגרת של נייר זה. תפיסת ההרתעה הזו קרסה, ותחייב חשיבה עמוקה מחדש.

'עיקרון צל' נילוה לתורת הביטחון, תוצאה של השתלטות אתוס 'המלחמה הלא הרואית', על החשיבה הביטחונית בישראל, הייתה סוגיית מיעוט הנפגעים ויצירת ביטחון מוחלט. ארגוני הביטחון של ישראל עסקו באופן אובססיבי במניעת כל נפגע, ובדיון הציבורי התחזקה נורמה של 'תחקיר נוקב על כל הרוג'. כל אלו הפכו את החשיבה הביטחונית ל'חשיבת קשית' הממוקדת בסיכול המקומי והטקטי, והיקשו על ראיית השלם בזווית רחבה. הביטוי הקיצוני לחשיבה זו היה סוגיית השבויים והנעדרים. העיסוק האובססיבי בהחזרת חלקי גופות והפעלת מנופים אסטרטגיים וויתור על נכסים אסטרטגיים תמורתן הפכו את ישראל לפגיעה ולחלשה בעיני אויביה. הצלחת חמאס לחטוף חיילים ואזרחים כה רבים משחררת את ישראל משיח התמורות בתחום השבויים, שהסב לה נזק אסטרטגי מתמשך, מה גם שלישראל אין ברירה - כפי שיוצג להלן - אלא לצאת למבצע רחב במרחבים בהם שוהים ישראלים ולסכן באופן מובהק את חייהם.

כישלון רכיבי המפתח של תורת הביטחון אינו נמצא בחלל ריק. הוא נובע, בין היתר, מהעדרה של אסטרטגיית ביטחון לאומי סדורה, שאמורה להיות מצפן לעדכון תורת הביטחון ולקביעת מדיניות הביטחון המבוססת על שניהם. בין הגורמים לדיון הלקוי נמצאים דרך קבלת ההחלטות הביטחונית בישראל והעיסוק ב'תפישת הביטחון', מושג בעייתי שאינו מחובר לאף אחת מהרמות הנדרשות.

במצב עניינים זה מה שנותר לישראל הוא לחזור לממש את רעיון ההכרעה. למעשה ישראל הותקפה על-ידי מדינה זרה, גם אם לא דה-יורה, והופעל נגדה צבא. במצב זה יש כדי ליצור בהירות תפיסתית: מתקפה של מדינה על ישראל תוך שימוש הצבא צריכה להיות מוכרעת בצורה ניצחת וברורה. זה עיקרון היסוד של תורת הביטחון המשולב עם העברת המלחמה לשטח היריב. לישראל אין ברירה אלא לצאת למתקפה צבאית, להכריע צבאית את ארגון החמאס ולהכריע מדינית את ממשלתו. כל התנהלות אחרת תסב לישראל נזק עצום, ואף תיצור איום על קיומה בטווח הארוך.

התפתחות זו מעידה על כך, שחמאס ביצע טעות חמורה בהערכת המצב האסטרטגית שלו. ביציאה למתקפה כוללת היה עליו להעריך שמדינת ישראל תיראה אחרת ביום שאחרי. לא ברור מה גרם לו לעשות את הטעות הזו:

א. האם חשב שישראל בנקודת החולשה הגדולה ביותר שלה בשל ויכוח פוליטי נוקב על פניה, שנוהל בצורה חסרת אחריות ובהתלהמות מצד שני הצדדים, וכלל באופן מדהים, מסע של הבכירים ביותר לשעבר במערכת הביטחון לניתוח ערך השירות בצה"ל ועוצמותיו.

ב. האם הסתכל על המלחמה באוקראינה וחשב שיוכל להתמודד עם צבא סדיר ומשוריין כמו שהאוקראינים מתמודדים כבר שנה וחצי עם צבא רוסיה.

ג. האם חשב שיצליח להצית מעורבות של איראן וחזבאללה למערכה רב-זירתית - תפיסת בעייתית שטופחה גם בהתבטאויות ובניתוחים ישראלים - שיקפצו על ההזדמנות לנצל את החולשה הישראלית (לשם מה?).

ד. האם ההתקדמות לשלום מול סעודיה הניעה אותו לחשוב שעליו לנקוט מהלך לפני שהפלסטינים מזנחים סופית.

ה. האם חשב שההצלחה בלקיחת השבויים תקרר את הרצון הישראלי למערכה כוללת בעזה על מנת לא לפגוע בהם.

ו. והאם התבסס על שיקולים פוליטיים ואף אישיים פנימיים בזירה הפלסטינית מבלי להתרומם לשקלול ההקשר הכולל.

כל זה כבר לא משנה. קריסת תורת הביטחון של ישראל, היקף הנפגעים והחטופים והמעבר להכרעה מאיימים על קיומו הפיזי של הארגון בעזה. מה שנותר הוא שישראל תממש את המהלך הבלתי נמנע, ותבצע את המתקפה הצבאית הנדרשת להשגת ההכרעה הזו. ובזה על כולנו להתמקד בשבועות הקרובים.

אל"מ (מיל") שי שבתאי הוא חוקר בכיר במרכז בס"א, מומחה לביטחון לאומי, תכנון אסטרטגי ותקשורת אסטרטגית. אסטרטג בתחום הגנת הסייבר ויועץ לחברות מובילות בישראל. שי עומד לסיים את הדוקטורט שלו באוניברסיטת בר-אילן.